

Eğitim Hukuku

Edit6rler:

Prof. Dr. Necmi G6K YER • Prof. Dr. Necati CEMALOğLU

Editörler: Prof. Dr. Necmi GÖKYER - Prof. Dr. Necati CEMALOĞLU

EĞİTİM HUKUKU

ISBN 978-625-8044-19-5

DOI 10.14527/9786258044195

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

I. Baskı: Aralık 2021, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler

Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan

Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sage Yayıncılık Reklam Matbaacılık San Tic. Ltd.Şti.

Kazımkarabekir Cad. No: 97/24 İskitler/ANKARA

Tel: (0312) 341 00 02

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 41356

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Eğitim hukuku kitabının yazılmasına sebep olan temel güdü; kendi pence-remden bakacak olursam, lisans, tezli ve tezsiz yüksek lisans ve uzaktan öğretim programlarında yürüttüğüm bu dersin, Yüksek Öğretim Kurulu tarafından tespit edilen içerikte bir ders kitabının olmayışı ve derslerde hangi konuları veriyorum, hangi konuları vermiyorum ve hangi konuları vermem gerekir şeklinde hissettiğim kaygısıyla, öğrencilerime karşı duymuş olduğum sorumluluk bilincinden kaynaklanmaktadır. Bu rahatsızlık ile ne yapabilirim karmaşasını yaşarken, bu arada kadim dostum Prof. Dr. Necati Cemaloğlu beni aradı ve Necmi Hocam: “Alanda sanki içerik ya da kapsam bakımından yeterli bir eğitim hukuku kitabına ihtiyaç var gibi.” dedi. Benim de tamda beklediğim teklif buydu zaten. Bunun üzerine bölümler ya da ünitelerin içeriklerinin tespitine başladım. Yüksek Öğretim Kurulu tarafından tespit edilen konu başlıklarını dikkate alarak ünitelerin adlarını ve konu başlıklarını yazdım. Daha sonra Prof. Dr. Necati Cemaloğlu’na gönderdim. O da inceledikten sonra kitabın ünitelerine ve konularına yönelik kararı verdik. Daha sonra ünitelerin kimler tarafından yazılabileceğine ilişkin bir araştırma yaptık ve özellikle de doktora yapmakta olan, azimli ve çalışkan genç akademisyenler başta olmak üzere yazarlarımızı tespit ettik.

Eğitim hukuku kitabının, yukarıda belirttiğimiz programlarda öğrenim gören ve görececek olan bütün öğrencilerimize ve özellikle okullarda ve il ve ilçe milli eğitim müdürlüklerinde yöneticilik ve öğretmenlik görevi yapan bütün çalışanlara, gerek bilgilerini artırmalarında gerekse mevzuat ile ilgili sorunlarının çözümlerinde yardımcı olacağını, hatta kitabın, Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumlarına Yönetici Seçme Sınavı’na ve Bakanlık Maarif Müfettişliği yazılı sınav ve mülakatına girecek olan öğretmenlerimize ve yöneticilerimize de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kitabın planı kapsamında; Birinci bölümde; Toplu yaşamın zorunluluğu, sosyal düzen kurallarının türleri (din kuralları, ahlak kuralları, görgü/muaşeret kuralları, hukuk kuralları) ve karşılaştırılması, hukuk kuralının analizi konularına; İkinci bölümde; Pozitif hukukun kaynakları (Asli ve tali kaynaklar, Örf ve adet (gelenek) hukuku (meydana gelişi ve koşulları, türleri, fayda ve sakıncaları) konularına; Üçüncü bölümde; Eğitim hukuku, hukuk ve yönetim hukukunun temel kavramları, merkezi - yerinden yönetim konularına; Dördüncü bölümde; Kamu yönetimi ve özellikleri, yönetim hukuku ve özellikleri, yönetimi etkileyen anayasal ilkeler (hukuk devleti anlayışı, yönetimin hukuka bağlılığı, mülk devlet anlayışı, polis devleti anlayışı, hukuk devleti kavramı) konularına; Beşinci bölümde; Hukukta yaptırım (yaptırım türleri; ceza, zorlama, yapılan işlemin iptali, zorla

icra, zararın tazmini, geçerli olmama, yaptırımın sosyal rolü). Disiplin hukuku, retmenlerin idari ve yargısal denetimi konularına; Altıncı bölümde; Yönetimin hukuku kaynakları (kaynakların genel nitelikleri, yasa gücünde olan kaynaklar, yasaların anayasaya aykırılığı, düzenleyici işlemler, gelenek hukuku, içtihat hukuku, öğreti, yönetim hukukunda boşluk doldurma konularına; Yedinci bölümde; Hukuksal ilişki (irade kuramı, menfaat kuramı, karma kuram) ve hak kavramı (hakların türleri, niteliklerine göre özel haklar, nispi/görelî haklar ve türleri, konularına göre özel haklar, amaçlarına veya etkilerine göre özel haklar), hak sahibi kavramı, hak sahibi/kişi türleri konularına; Sekizinci bölümde; Yönetimin denetlenmesi (yönetimsel denetim: hiyerarşik denetim, vesayet denetimi; siyasal denetim: meclis denetimi, meclis soruşturması; kamu oyu denetimi, ombudsman, yargı denetimi, uluslararası denetim) konularına; Dokuzuncu bölümde; Eğitim paydaşlarının görev, hak ve sorumlulukları konularına; Onuncu bölümde; Uluslararası sözleşmelerde eğitim hakkı konularına; On birinci bölümde; Türk Eğitim Sistemini kuran ve düzenleyen temel yasalar konularına; On ikinci bölümde Millî eğitim şûralarında eğitim, kalkınma planlarında eğitim konularına; On üçüncü bölümde de mülteciler, sığınmacılar ve yasa dışı göçmenlerin eğitim hakkı konularına yer verilmiştir. Kitabın eğitim ve eğitim yönetimi alanına katkı getirmesi dileğiyle...

Editörler

Prof. Dr. Necmi GÖKYER
ORCID No: 0000-0001-8107-2388

Prof. Dr. Necati CEMALOğLU
ORCID No: 0000-0001-7753-2222

Aralık 2021

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Prof. Dr. Necmi GÖKYER - Prof. Dr. Necati CEMALOĞLU

- 1. BÖLÜM: Toplu Yaşamın Zorunluluğu, Sosyal Hayatı Düzenleyen Kurallar ve Türleri, Hukuk Kurallarının Analizi**
Prof. Dr. Necmi GÖKYER - Fırat Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8107-2388
- 2. BÖLÜM: Pozitif Hukukun Kaynakları, Örf ve Âdet (Gelenek) Hukuku Türleri, Fayda ve Sakıncaları**
Prof. Dr. Necmi GÖKYER - Fırat Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8107-2388
- 3. BÖLÜM: Eğitim Hukuku, Hukuk ve Yönetim Hukukunun Temel Kavramları, Merkezi - Yerinden Yönetim**
Prof. Dr. Necati CEMALOĞLU, Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-7753-2222
Prof. Dr. Necmi GÖKYER, Fırat Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8107-2388
- 4. BÖLÜM: Kamu Yönetimi ve Özellikleri**
Prof. Dr. Necati CEMALOĞLU, Gazi Üniversitesi
ORCID: 0000-0001-7753-2222
Hülya ÇINAR, Milli Eğitim Bakanlığı
ORCID No: 0000-0003-3796-3647
- 5. BÖLÜM: Hukukta Yaptırım Kavramı ve Disiplin Hukuku**
İlkay OKAY, Milli Eğitim Bakanlığı
ORCID No: 0000-0003-1968-7132
- 6. BÖLÜM: Yönetim Hukukunun Kaynakları**
Nesli TAŞ AKARSU, Hatay İl Milli Eğitim Müdürlüğü
ORCID NO: 0000-0002-2688-249X
- 7. BÖLÜM: Hukuksal İlişki ve Hak Kavramı**
Ceyda AKILLI, Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğü
ORCID No: 000-0003-1928-1124
Dr. Büşra BOZANOĞLU, Milli Eğitim Bakanlığı
ORCID No: 0000-0003-2223-7853

8. BÖLÜM: Yönetimin Denetlenmesi

Doç. Dr. Vicdan ALTINOK, Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9189-8068

9. BÖLÜM: Eğitim Paydaşlarının Görev, Hak ve Sorumlulukları

Serkan BAKCAK, Bingöl Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-5310-2666

10. BÖLÜM: Uluslararası Sözleşmelerde Eğitim Hakkı

Dr. Mehmet Ali YARIM, Milli Eğitim Bakanlığı
ORCID No: 0000-0002-8168-8526

11. BÖLÜM: Türk Eğitim Sistemini Kuran ve Düzenleyen Temel Yasalar

Dr. Gökhan SAVAŞ, Milli Eğitim Bakanlığı
ORCID No: 0000-0003-0690-8733

12. BÖLÜM: Milli Eğitim Şûralarında ve Kalkınma Planlarında Eğitim

Doç. Dr. Vicdan ALTINOK, Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9189-8068

13. BÖLÜM: Mülteciler, Sığınmacılar ve Göçmenlerin Eğitim Hakkı

Dr. Muhammed ZİNCİRLİ, Fırat Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0716-6794

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM TOPLU YAŞAMANIN ZORUNLULUĞU, SOSYAL HAYATI DÜZENLEYEN KURALLAR VE TÜRLERİ, HUKUK KURALLARININ ANALİZİ

Giriş.....	1
Sosyal Hayatı Düzenleyen Kurallar ve Türleri.....	2
Din Kuralları.....	3
Ahlak Kuralları.....	3
Örf ve Âdet Kuralları/Gelenek ve Görenekler.....	4
Hukuk Kuralları.....	6
Görgü/Muaşeret/Nezakat Kuralları.....	7
Kamusal Yaşamda Sosyal Davranış Kuralları.....	10
Hukuk ile Diğer Toplumsal Düzen Kurallarının Karşılaştırılması.....	10
Hukuk ve Din İlişkisi.....	11
Hukuk ve Ahlak İlişkisi.....	11
Hukuk ile Örf ve Âdet İlişkisi.....	12
Hukuk Kurallarının Analizi.....	12
Hukukun Amaçları.....	13
Hukuk Kurallarının Çeşitleri.....	14
Kanunlaştırma (Kodifikasyon) Hareketleri.....	16
Hukuk Kurallarının Özelliği.....	17
Hukukun Bilgi Kaynakları.....	18
Mevzuat.....	18
Mahkeme Kararları.....	18
Bilimsel Eserler.....	19
Özet.....	19
Kaynakça.....	20
Değerlendirme Soruları.....	20

2. BÖLÜM

POZİTİF HUKUKUN KAYNAKLARI, ÖRF VE ÂDET (GELENEK) HUKUKU TÜRLERİ, FAYDA VE SAKINCALARI

Giriş.....	23
Pozitif Hukukun Kaynakları	24
Hukukun Asıl Kaynakları	25
Yazılı Kaynaklar.....	25
Anayasa	26
Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine İlişkin Anayasal Düzenlemeler	27
Kanun	30
Kanun Hükmünde Kararname	33
Uluslararası/Milletlerarası Antlaşma	38
Tüzük.....	39
Yönetmelik.....	39
Yazısız Kaynak (Örf ve Adet Hukuku).....	40
Hukukun Yardımcı Kaynakları	43
1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu	45
İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 Sayılı ve 5/1/1961 tarihli).....	46
Özel Öğretim Kurumları Kanunu (5580 Sayılı ve 8/2/2007 tarihli)	47
Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumlarına Yönetici Görevlendirme Yönetmeliği (Resmî Gazete Tarihi: 21.06.2018, Resmî Gazete Sayısı: 30455)	49
Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Sayısı: 1, Yayımlandığı Resmî Gazetenin Tarihi 10/7/2018 ve Sayısı: 30474)	51
Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun (Kanun Numarası: 4483, Yayımlandığı Resmi Gazete: Tarih : 4/12/1999, Sayı: 23896)	52
Özet	54
Kaynakça	55
Değerlendirme Soruları.....	56

3. BÖLÜM

EĞİTİM HUKUKU, HUKUK VE YÖNETİM HUKUKUNUN TEMEL KAVRAMLARI, MERKEZİ - YERİNDEN YÖNETİM

Giriş.....	61
Hukukun Temel Kavramları	63
Yönetim Hukukunun Temel Kavramları.....	64
Merkezi Yönetim/Yerinden Yönetim	64

Başkent Örgütü.....	65
Cumhurbaşkanı	65
İdari İşler Başkanı.....	66
Cumhurbaşkanı Yardımcıları	66
Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları	66
Cumhurbaşkanlığına Bağlı Kurum ve Kuruluşlar	67
Cumhurbaşkanlığı Ofisleri	67
Bakanlıklar	68
Bakan Yardımcıları	69
Taşra Teşkilatı.....	71
İl Yönetimi	71
İlçe Yönetimi	72
Bölge Kuruluşları	72
Mahalli İdareler	72
İl Özel İdaresi	73
Belediyeler.....	73
Köyler	74
Hukukun Farklı Anlamları	75
Özet	77
Kaynakça.....	78
Değerlendirme Soruları.....	79

4. BÖLÜM

KAMU YÖNETİMİ VE ÖZELLİKLERİ

Giriş.....	83
Kamu Yönetimi ve Özellikleri	83
Klasik Kamu Yönetimi Anlayışı	84
Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı.....	85
Kamu Yönetiminin Paradigma Değişimleri.....	86
Siyaset Yönetimi Dikotomisi (1887-1926)	88
Yönetim İlkeleri (1927-1937).....	88
Meydan Okuma Çağı (1938-1947)	89
Kimlik Krizleri (1948-1970)	89
Kamu Politikası Perspektifi (1971-).....	90
Yönetim Hukuku ve Özellikleri.....	90
Yönetimi Etkileyen Anayasal İlkeler	92

Hukuk Devleti Anlayışı	92
Yönetimin Hukuka Bağlılığı	93
Mülk Devlet Anlayışı	93
Polis Devleti Anlayışı	93
Hukuk Devleti Kavramı	94
Özet	94
Kaynakça	95
Değerlendirme Soruları	97

5. BÖLÜM

HUKUKTA YAPTIRIM KAVRAMI VE DİSİPLİN HUKUKU

Giriş	101
Yaptırım Kavramı	101
Yaptırımların Tarihi Gelişimi	102
Müeyyide/Yaptırım Türleri	103
Ceza	103
Cebri İcra/Zorla Yerine Getirme/Deđerin Ödenmesi	105
Tazminat / Zararın Tazmini	106
Hükümsüzlük/Yapılan İşlemin Geçerli Olmaması	107
İptal	109
Zoralım (Müsadere)	110
Yaptırımların Sosyal Yönü	110
Disiplin Hukuku	111
Temel Kavramlar	111
Disiplin Hukuku Kavramı	112
Disiplin Hukukunun Genel İlkeleri	114
Disiplin Amirleri	115
Disiplin Kurulları	116
İl Disiplin Kurulu	116
İl Millî Eğitim Disiplin Kurulu	117
Özet	126
Kaynakça	127
Değerlendirme Soruları	129

6. BÖLÜM YÖNETİM HUKUKUNUN KAYNAKLARI

Giriş.....	133
Hukukun Kaynakları	133
Anayasa	136
Yasa.....	138
Uluslararası Antlaşmalar	140
Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	141
Yönetmelik	143
Adsız Düzenleyici İşlemler (Diğer Düzenleyici İşlemler)	145
Norm Denetimi	145
Yasa Gücünde Olan Kaynaklar	146
Eski Kaynaklar	146
Padişah İradesi ile Çıkarılan Metinler	146
Geçici Yasa	146
Meclis Yorumu.....	147
Meclis İçtüzüğü.....	147
Yönetim Hukukunda Boşluk Doldurma	147
Özet	148
Kaynakça.....	150
Değerlendirme Soruları.....	151

7. BÖLÜM HUKUKSAL İLİŞKİ VE HAK KAVRAMI

Giriş.....	155
Hukuksal İlişki.....	157
İrade Kuramı	160
Menfaat Kuramı.....	161
Karma Kuram	162
Hak Kavramına Genel Bakış.....	163
Hak Türleri	168
Düzenlendikleri Hukuk Alanına Göre Haklar	169
Kamu Hakları	169
Kişisel Haklar	170
Sosyal ve Ekonomik Haklar	170
Siyasi Haklar	170

Özel Haklar	171
Niteliğine Göre Özel Haklar	171
Mutlak Hak	172
Nispi Hak.....	173
Devir Kabiliyetlerine Göre Haklar	173
Kullanma Yetkisi Bakımından Haklar	173
Kullanım Etkisine Göre Haklar	173
Bağımsız Olup Olmamasına Göre Haklar	174
Hak Sahibi	174
Hak Sahibi Türleri	175
Gerçek Kişiler	175
Tüzel Kişiler	177
Özet	177
Kaynakça.....	178
Değerlendirme Soruları.....	180

8. BÖLÜM

YÖNETİMİN DENETLENMESİ

Giriş.....	185
Denetim	186
Denetimin Amacı.....	186
Denetimin İlkeleri.....	187
Denetim Ögeleri ve Süreci	188
Denetim Türleri.....	190
Denetim Erki Bakımından Denetim Türleri	190
Kapsamı Bakımından Denetim Türleri	195
Denetim Kaynağı Bakımından Denetim Türleri	196
Post-Modern Yönetimsel Denetim	200
Yönetimsel Denetim	201
Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık)	202
Uluslararası Denetim	204
İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (UDHR)	204
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (ECHR)	205
Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (UNCRC)	205
Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICESCR)	206
Avrupa Sosyal Haklar Şartı (Sözleşmesi) (ESRC)	207

Özet	207
Kaynakça.....	209
Değerlendirme Soruları.....	213

9. BÖLÜM

EĞİTİM PAYDAŞLARININ GÖREV, HAK VE SORUMLULUKLARI

Giriş.....	217
Eğitimin İç Paydaşlarının Görev, Hak ve Sorumlulukları.....	218
Okul Yöneticilerinin Görev, Hak ve Sorumlulukları.....	218
Okul Müdürleri	218
Müdür Başyardımcısı	224
Müdür Yardımcısı	225
Müdür Yetkili Öğretmen.....	226
Öğretmen	226
Nöbet Görevi	230
Öğretmenlerin ve Yöneticilerin Hakları	232
İzin Hakları.....	234
Sosyal Haklar ve Yardımlar.....	236
Öğrencilerin Görev, Hak ve Sorumlulukları	238
Okul-Aile Birliğinin Görev, Hak ve Sorumlulukları	242
Eğitimin Dış Paydaşlarının Görev, Hak ve Sorumlulukları.....	243
Velilerin Görev ve Sorumlulukları.....	243
Öğrenci Velisi.....	243
Yerel Yönetimlerin Görev ve Sorumlulukları	246
İl Özel İdaresinin Görev ve Sorumlulukları	246
Belediyelerin Görev ve Sorumlulukları.....	246
Büyükşehir ve İlçe Belediyelerinin Görev ve Sorumlulukları.....	247
Sendikaların Görev, Hak ve Sorumlulukları.....	247
Özet	249
Kaynakça.....	250
Değerlendirme Soruları.....	251

10. BÖLÜM

ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERDE EĞİTİM HAKKI

Giriş.....	257
Eğitim ve Eğitim Hakkı	258
Eğitim Hakkına İlişkin Düzenlemeler.....	262
Eğitim Hakkının Uluslararası Çerçevesi	262
Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (Madde 13, 14).....	263
Beyannameler	273
Unesco Çerçeveleri.....	278
ILO Çerçevesi	288
Eğitim ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	291
Afrika Çerçevesi	292
Arap Çerçevesi.....	296
Asya ve Pasifik Çerçevesi	297
Avrupa Çerçevesi.....	297
Latin Çerçevesi	299
Özet	300
Kaynakça.....	301
Değerlendirme Soruları.....	302

11. BÖLÜM

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİ KURAN VE DÜZENLEYEN TEMEL YASALAR

Giriş.....	307
Eğitim ve Hukuk.....	307
Yasal Dayanıklara İlişkin Kavramlar	309
Türk Eğitim Sistemini Kuran ve Düzenleyen Temel Yasalar	309
Özet	336
Kaynakça.....	338
Değerlendirme Soruları.....	340

12. BÖLÜM

MİLLİ EĞİTİM ŞÛRALARINDA VE KALKINMA PLANLARINDA EĞİTİM

Giriş.....	343
Millî Eğitim Şûra Toplantılarının Tarihi Süreci ve Eğitimle İlgili Alınan Kararlar	344
1923- Birinci Heyet-i İlmiye	346
1924- İkinci Heyet-i İlmiye Çalışmaları	346
1925-1926 Üçüncü Heyet-i İlmiye Çalışmaları.....	346
Birinci, 2. ve 3. Heyet-i İlmiye Çalışmalarının Eğitime Etkisi	347
Tek Partili Döneme Ait 1. ve 2. Şûra Toplantıları (1939 -1943)	347
Birinci Millî Eğitim Şûrası (1939).....	348
İkinci Millî Eğitim Şûrası (1943).....	348
Birinci ve 2. Millî Eğitim Şûraları Toplantı Kararlarının Eğitimdeki Etkisi	349
Çok Partili Döneme Geçiş Sürecine Ait 3. ve 4. Şûra Toplantıları (1946- 1949)	349
Üçüncü Millî Eğitim Şûrası (1946)	349
Dördüncü Millî Eğitim Şûrası (1949).....	350
Üçüncü ve 4. Millî Eğitim Şûraları Toplantı Kararlarının Eğitimdeki Etkisi	351
Çok Partili Dönem 5. ve 6. Şûra Toplantıları (1953-1957)	351
Beşinci Millî Eğitim Şûrası (1953)	351
Altıncı Millî Eğitim Şûrası (1957)	352
Beşinci ve 6. Millî Eğitim Şûraları Toplantı Kararlarının Eğitimdeki Etkisi	353
Planlı Döneme Ait 7. 8. ve 9. Şûra Toplantıları (1962- 1970 - 1974).....	353
Yedinci Millî Eğitim Şûrası (1962).....	353
Sekizinci Millî Eğitim Şûrası (1970)	354
Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası (1974)	355
Yedinci, 8. ve 9. Millî Eğitim Şûraları Toplantı Kararlarının Eğitimdeki Etkisi	356
Onuncu, On Birinci, On İkinci, On Üçüncü, On Dördüncü ve On Beşinci Şûra Toplantıları (1980 - 1999).....	357
1980 ve 1999 Tarihleri Arasında Yapılan Şûralar	357
On Altıncı, 17. 18. 19. Millî Eğitim Şûralarının Toplantıları (1999 ve Sonrası).....	359
On Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası Toplantısı (2014)	361
On Altıncı, 17. 18. ve 19. Millî Eğitim Şûraları Kararlarının Eğitime Etkisi	361
Kalkınma Planlarında Eğitimin Yeri.....	362
Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)	363
İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)	363
Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)	364

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)	364
Beşinci Beş yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)	365
Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)	366
Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)	366
Sekizinci Beş yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)	367
Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013).....	368
Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018).....	368
On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023).....	369
On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planındaki Eğitim ile İlgili Politika ve Hedefler	370
Özet	371
Kaynakça.....	372
Değerlendirme Soruları.....	376

13. BÖLÜM MÜLTECİLER, SİĞINMACILAR VE GÖÇMENLERİN EĞİTİM HAKKI

Giriş.....	379
Konu İçeriği.....	380
Mülteci, Sığınmacı ve Göçmen Kavramları.....	383
Mülteci	383
Sığınmacı	385
Göçmen	386
Mültecilerin, Sığınmacıların, Göçmenlerin Hukuki Statüsü ve Eğitim Hakkı	387
Hukuki Durum.....	387
Eğitim Hakkı.....	392
Özet	396
Kaynakça.....	398
Bölüm Değerlendirme Soruları.....	402
Dizin	405

1. BÖLÜM

TOPLU YAŞAMANIN ZORUNLULUĞU, SOSYAL HAYATI DÜZENLEYEN KURALLAR VE TÜRLERİ, HUKUK KURALLARININ ANALİZİ

Prof. Dr. Necmi GÖKYER - Fırat Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8107-2388

Giriş

İnsan, toplum denilen bir sosyal çevrede doğar, yaşar ve ölür. Toplumsal bir varlık olan insanlar, ancak toplum içinde yaşarlar. Çünkü insanların yaşamda kalabilmesi, varlığını sürdürebilmesi toplumla iletişim ve iş birliği içinde olmalarına bağlıdır. Aristo'nun ifade ettiği gibi, "İnsan, toplumsal bir yaratık olarak, ancak toplum içinde yaşar. İnsanın toplum dışında yaşayabilmesi için canavar olması gerekir." İnsan, bir aileye bağlı olmasından dolayı, öncelikle ailenin diğer bireyleri ile bağlılık içindedir. Eğitimi süresince öğretmenleriyle, arkadaşlarıyla ve diğer insanlarla ilişkisini sürdürür.

İnsanın toplumsal yaşamını sürebilmesi için de düzen, intizam gerekir. Toplumsal ilişkilerin bir düzen içinde yürütülebilmesi toplumsal yaşamın zorunlu bir sonucudur. Bu düzen, insanların geliştirdiği ve çeşitli bakımlardan birbirinden farklı, birtakım kurallara uymalarıyla sağlanır. Nitelikleri ne olursa olsun, tüm kurallar toplumsal ilişkileri düzenleme özelliğine sahiptir. Bu kurallar, toplum içindeki bireyleri birbirlerine ve topluma, toplumun da bireylere karşı tutum ve davranışlarını, haklarını, ödevlerini ve sorumluluklarını düzenlemektir. Toplum düzenini sağlamayı amaçlayan ve insanların yerine getirmek zorunda oldukları ödevleri, kullanacakları yetkileri ve onların haklarını belirten kurallara *toplumsal düzen kuralları* denir.

Toplumsal düzen kuralları, bir yandan üyelerinin özgürlüklerini kullanmalarını sağlarken, diğer yandan da özgürlükleri kısıtlayıcı bir özellik gösterirler. Toplumsal yaşamı düzenleyen kurallara uygun biçimde davranmadığımız, onların yap dediğini yapmadığımız veya yapma dediğini yaptığımız takdirde bir yaptırım

(müeyyide) ile karşılaşırız. Toplumsal yaşamı düzenleyen kuralların tümünde bir yaptırım vardır ve bu yaptırım maddi ve manevi olmak üzere, değişik biçimlerde ortaya çıkar.

Sosyal Hayatı Düzenleyen Kurallar ve Türleri

Toplumsal kurallar genel olarak bir kısım emir ve yasakları içerir. Emir, olumlu biçimde açıklanan ve uyulması gereken bir iradedir. Yasak ise, olumsuz biçime bürünmüş bir emirdir. Örneğin, borcunu öde, herkese saygılı ol, iyi davran biçimindeki kurallar olumlu bir emri; yalan söyleme, suç işleme, ahlaksızlık yapma biçimindeki kurallar da, olumsuz bir emri yani yasağı ifade ederler (Bilge, 1990, s. 27). Hollandalı hukukçu Hugo Grotius (1583-1648), toplu yaşamı ve sosyal ilişkileri, insanın tabiatında mevcut olan kendi benzerlerini arama eğilimine, tinsel/manevi bir etkene bağlarken; Alman hukukçusu Rudolf von Jhering (1818-1892) bunları sosyal ve bireysel çıkarların gerçekleştirilmesi ihtiyacına ve böylece daha çok maddesel bir etkene dayandırmaktadır. Fransız sosyoloğu Emile Durkheim (1858-1917) ise, insanların yaşama içgüdüsüne bağlı olarak varlıklarını korumak için kendi aralarındaki benzer ve ayrışık gereksinimlerin doğurduğu sosyal dayanışma duygusunu esas almaktadır. Bu düşünüre göre, sosyal dayanışma da, ya iş birliğine ya da iş bölümüne dayanır. Toplu halde yaşamının oluşumunda tinsel ve maddesel etkenlerin her ikisinin de rol oynadığı söylenebilir. Hayvanlar âlemindeki düzenle, insan toplumlarındaki düzen arasında da şu fark vardır: Hayvanların toplu halde yaşamaları ve bir düzen içinde hareket etmeleri akıl ve bilincin değil, sosyallik içgüdüsünün eseridir (Bilge, 1990, ss. 28-29).

Toplumsal kurallara uyulmaması yaptırım denen çeşitli toplumsal tepkilere yol açar. Sadece tasvire yönelik olan ve içinde emir bulundurmayan açıklama ve özellikleri toplumsal kurallar içinde ele almak olanaklı değildir. Toplumsal kurallarının bir emir veya yasak içermesine, bir olması gerekeni ifade etmelerine “normatiflik” denir. Belli bir olay çeşitli kategorileri aynı zamanda ilgilendirebilir. Örneğin, adam öldürmek, hırsızlık yapmak hukuk bakımından bir suçtur, cezayı gerektirir. Ahlak bakımından da kötü bir eylemdir, kamu vicdanını incittiği gibi, insanda pişmanlık duygusu uyandırabilir. Nihayet aynı eylemler din bakımından da günah sayılır. Toplumsal yaşamın düzeni ve güvenliğini sağlamaya yönelik kuralları beş grupta toplayabiliriz:

1. Din kuralları
2. Ahlak kuralları
3. Örf ve Âdet kuralları

4. Hukuk kuralları
5. Görgü/Muaşeret kuralları

Din Kuralları

İlkel çağlarda, bütün sosyal düzen kurallarının dinsel karakter taşıdığı, özellikle hukukun teokratik ilkelere dayandığı söylenebilir. Din ile hukuk insanların görevlerinin birbirine karıştığı söylenebilir. Örneğin, Roma hukukunun ilk devirlerinde, hukukla uğraşan ve onu uygulayan kimseler Pontif denilen din adamları idiler. Eski Türklerde de Şamanlar yalnız din adamı değil, aynı zamanda hukuk adamı idiler. Şeriat hukukunda, hukuk adamı olan kadı hüküm vermeden önce, din adamı olan müftünün fetvasını alırdı. Fakih (fıkıh bilgini) denen kişiler hem din bilgini hem de hukukçu idiler.

İnsan ile Allah arasındaki ilişkileri düzenlediği ve Allah tarafından konulduğu düşünülen dinsel inançlara ve ibadetlere ilişkin kuralların yanında; İnsanın insanla olan ilişkilerini de düzenleyen ve ölünce öbür dünyada cehennem azabı çekileceği korkusuyla müeyyidelendirilen manevi nitelikteki emir ve yasaklardır. Din kurallarının dört özelliği vardır:

- a. Özü itibarıyla, normatif nitelikte olup emir ve yasak içermektedir.
- b. İnsan davranışlarını düzenlemeye yöneliktir.
- c. Din kurallarının koyucusu genel olarak ilahi iradedir.
- d. Müeyyidesi, ölünce öbür dünyada cehennem azabı çekme korkusudur.

Ahlak Kuralları

Ahlak; bir toplumda iyilik ve kötülük hakkında oluşan değer hükümlerine göre, yapılması ve yapılmaması gereken davranışlara ilişkin kurallar bütünüdür. Ahlak kuralları da insan davranışlarını düzenleyici niteliktedir. Bu yönüyle ahlak kuralları insanın kendi kendisine ve diğer insanlara karşı tinsel/manevi ödevlerini gösterir. Hukukta dış davranış esas olduğu halde, ahlakta iç düşünce, niyet ve maksat önemlidir. Fakat iç düşüncenin yani niyet ve maksadın meydana çıkması, başkaları tarafından algılanması/idraki, dış hareketle mümkün olduğuna göre ahlak; insanın öz ve sözünün, düşünce ve davranışının birbirine uygun düşmesi, yani insanın kendisi ile tutarlı olması temeline dayanır.

Ahlak, nesnel ve öznel olmak üzere ikiye ayrılır: Nesnel (objektif) ahlak, insanın diğer bireylere karşı olan ödevlerini bildirir. Buna sosyal ahlak adı da verilmektedir. Öznel (sübjektif) ahlak ise, insanın kendi nefesine karşı olan ödevleri ile

meşgul olur. Sosyal ahlak kurallarının çoğu, zaman ve ortama göre değişirler. Belli bir yerde veya belli bir zamanda ahlaka uygun gözükken bir hareket, diğer bir yerde veya zamanda ahlaka aykırı sayılabilir. Bunun nedeni, zaman içinde toplumun gelişmesi ve ahlak kurallarının da değişmesidir.

Kişinin kendi vicdanı tarafından konulan ve yine kişinin kendi davranışlarını düzenleyen ve vicdan azabı ile müeyyidelendirilmiş emir ve yasaklardır. Bu tanıma göre, ahlak kurallarının şu dört özelliği vardır:

- a. Özü itibarıyla, hukuk ve din kuralları gibi emir ve yasak içermektedir ve normatiflik özelliğine sahiptir.
- b. İnsan davranışlarını düzenlemeye yöneliktir.
- c. Ahlak kurallarının koyucusu, insanın kendi vicdanıdır. Yani ahlak kurallarının muhatabı ile koyucusu aynı kişidir.
- d. Ahlak kurallarının müeyyidesi, vicdan azabıdır.

Örf ve Âdet Kuralları/Gelenek ve Görenekler

Örf ve âdet kavramları genellikle birlikte kullanılmakta ve kavramların bu birlikteliğinden hareketle her iki kavram bakımından ortak değerlendirmeler yapılmaktadır. Ancak; “örf” ve “âdet” kavramları farklı anlamlara sahiptir. Örf; iyi karşılanan ve kabul olunan (Şener, 2001), bu nedenle de akliselimin iyi gördüğü şey olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla da örfün zıddı ancak kötü olandır. Âdet ise, “itiyad (alışkanlık) edilen, bir yerde öteden beri olagelen davranış, işlenegelen şey” demektir (Berki, 1948; TDK, 2021). Teamül ile âdet anlam itibarı ile aynı şeyi ifade etmektedir.

Örf ve âdet kavramları arasındaki bu temel anlam farkı nedeniyledir ki; örf her zaman iyi olandır, ancak adetler kötü de olabilir (Berki, 1948). Bu anlam farklılığından yola çıkarak; her iki kavram için tamamıyla ortak sonuçlara varmanın doğru bir yaklaşım olmayacağı söylenebilirse de, hukuk literatüründe bu iki kavram birlikte ve aynı anlamda kullanılmaktadır. Örf ve âdet hukuku yerine, “teamül hukuk” (Aral, 1992) veya “yapılageliş hukuku” (Aybay ve Aybay, 2012) gibi ifadeleri tercih eden yazarlar da bulunmaktadır.

Örf ve âdet kuralları; “belli olay ve ilişkilerde toplumun bireylerince belli bir biçimdeki davranışın tekrarlanması ile yavaş yavaş bir organizmanın gelişmesi gibi meydana gelirler” (Aral, 1992). Dolayısıyla, bir örf ve âdet kuralının oluşabilmesi; bu kuralın uzun süre uygulanması ile mümkün olabilir (maddi unsur). Ancak bu sürenin ne kadar olacağı konusunda kesin bir görüş yoktur. Ayrıca, bu kurala uyum konusunda toplumda ortak bir inancın (psikolojik unsur) ve bu kurala uyul-